

Frillesåssnittet i internationell belysning

Av länsåklagare KLAS LITHNER

Under åren 1943—53 fördes en långvarig och livlig polemik mellan de båda folkminnesforskarna fil. lic. Carl-Martin Bergstrand och fil. dr. Albert Sandklef om det s.k. Frillesåsmärket eller Frillesåssnittet.

Sandklef skrev i frågan huvudsakligen tidskrifts- och tidningsartiklar, medan Bergstrand, likaledes förutom i artiklar, behandlat frågan i böckerna: *Frillesåsmärket och Albert Sandklef eller Sandklef och Gällingemärket* (Göteborg 1950) samt: *Albert Sandklef och Frillesåsmärket* (Göteborg 1953).¹⁾

Deras ståndpunkter kunna sammanfattas sålunda, att Bergstrand med stöd av bl. a. domböcker, ämbetsberättelser av myndighetspersoner och muntlig tradition vill göra gällande, att det s.k. Frillesåsmärket under 1800-talet förekommit i ganska stor utsträckning hos männen i Frillesås och angränsande socknar i Fjäre härad i norra Halland, varav skulle kunna dragas den slutsatsen att grövre våldsbrottslighet var ganska vanlig i trakten vid denna tid. Sandklef däremot intager den ståndpunkten, att några sådana märken icke existerat som ett karaktistikum för Frillesås och grannsocknarna, och att våldsbrottsligheten där ej varit av större omfattning.

De båda forskarna ha i sin diskussion endast använt lokalt material, men även en annan synpunkt skulle kunna anläggas på frågan. Denna kan sammanfattas sålunda: har tillfogandet av liknande sår, som hämnd eller av annan anledning, förekommit på andra håll i världen?

I några in- och utländska, huvudsakligen kriminologiska arbeten från olika perioder ha sådana uppgifter anträffats.

Det äldsta belägget är den italienske renässansförfattaren Pietro Aretinos *Kurtisanen*,²⁾ akt 5, s. 266, som utkom 1526. Där säges i femte akten i en dialog mellan Alviazia och Rosso följande.

Alviazia: Han suckar, han spottar, han skär (eng. slashes = fläcker eller märker) med kniv, och han lovar att göra henne till påvinnna.

Rosso: Det kommer sig av hans neapolitanska natur, om han skär med kniv.

I slutet av 1800-talet behandlade en av den italienske positiva skolans grundare, nämligen Garofalo, denna typ av brottslighet.

¹⁾ Ett försök att definiera ett Frillesåssnitt skulle närmast bli ett skärsår i ansiktet, vanligen på ena kinden, tillfogat antingen i ett knivslagsmål eller för att „märka“ offret.

²⁾ Pietro Aretino, *The Courtesan* (The works of Aretino, New York 1933).

I sin kriminologi³⁾ har han behandlat det i trakten av Neapel under vissa delar av 1800-talet vanligen förekommande brott som betecknades „sfregio“ (av italienska sfregiare = göra en skråma, såra i ansiktet). Sfregio betyder följaktligen skråma eller ärr i ansikten. Garofalo uppger, att brottet vanligen bestod i att en man av erotiska motiv tillfogade en kvinna ett sådant sår i ansiktet med en rakkniv. Han betraktar det som uttryck för endemisk brottslighet.

Ett resultat av den kriminalantropologiska skolans tilltagande inflytande var också de internationella kongresserna i kriminalantropologi. Redan vid den första kongressen, som hölls i Rom den 16—23 november 1885, hölls en föreläsning av den italienske psykiatern Domenico Ventura⁴⁾ om ämnet tillfogandet av skär-sår i ansiktet bland underklassen i Neapel.⁵⁾ Enligt referatet definierade han „sfregio“ sålunda: ett synligt ärr i ansiktet efter ett sår, tillfogat med rakkniv eller mera sällan kniv. Han uppgav vidare att sådana sår vanligen tillfogades i två olika situationer, dels av en man mot en kvinna av svartsjuka o.d., dels inom det hemliga sällskapet Camorra som en lindrig form av bestraffning. Den förra kategorin representerades under en tvåårsperiod av 116 fall, under en annan av 223, som sökt sjukhusvård. Även han betecknade denna typ av misshandel som karakteristisk för Neapel.

Som omväxling med de tre senaste exemplen från Italien kan åberopas ett engelskt fall från 1911. En man vid namn Leon Beron, som mördats under nyårsnatten i London hade vid anträffandet två S-formade märken på båda kinderna. En man vid namn Steinie Morrison dömdes mot sitt nekande för mord på Beron.⁶⁾

I artiklar om gatuprostitutionen i New York och London har även uppgivits, att tillfogandet av sådana ärr förekommer mellan prostituerade inbördes som en hämndeakt mot den som inkräktat på en annans distrikt.

Det finns även åtminstone ett svenskt belägg för liknande våldsbrott.

I en äldre svensk självbiografi av en brottsling, härstammande från en helt annan del av landet än Halland, nämligen Dalarna,

³⁾ Raffaele Garofalo, *Criminologia* (2 ed., Torino 1891) s. 116 och särskilt 215.

⁴⁾ Se Lithner, *De internationella kongresserna i kriminalantropologi i denna tidskrift* 1962: 90—116, särskilt s. 92.

⁵⁾ Se *Actes du Premier Congrès International d'Anthropologie Criminelle, Biologie et Sociologie* (Turin 1886—87) s. 458—466.

⁶⁾ Rättegången har refererats i *Trial of Steinie Morrison*, edited by H. Fletcher Moulton (serien *Notable British Trials, Edinburgh*), som jag tyvärr ej haft tillgång till. Se även Frederick Porter Wensley, *Brott och brottslingar* (1931) s. 132—3.

finns en målande beskrivning av hur tillfogandet av ett motsvarande sår tillgick. Det gäller straffången Djos Per Andersson, född 1814 och kallad Dal-Pelle, som år 1847 nyss dömts till livstids fästning för inbrottsstöld och blev uppretad på en fångvaktare i fängelset i Uppsala. Han skildrar själv händelsen sålunda:

„och då jag . . . fann den omnämnda kniven, fattade jag beslutet, att med densamma skära Widlund i ansiktet, så som fångar i min belägenhet brukar göra med kitsliga fångvaktare för att såsom sådana utmärka den till rättelse för andra fångar. Jag tog därför nu obemärkt kniven i högra handen, så att bladet satt åt tummen ett litet stycke utanför den tillslutna handen, gick på sidan om Widlund, som stod mig helt nära, och förde handen upp mot Widlunds ansikte“.

De ytterligare sår som Andersson tilldelade fångvaktaren Widlund ledde till dennes död, varefter Andersson dömdes till döden och avrättades 1849 i Uppsala.⁷⁾

Dessutom har jag själv fungerat som åklagare i ett mål i Göteborg 1954 mot ett stort antal personer, där en av dessa var tilltalad bl. a. för misshandel med livsfarligt vapen. Brottet bestod i att han under ett från början banalt knytnävsslagsmål tilldelat sin motståndare enligt domen „ett omkring fem centimeter långt skärsår på kinden“, alltså en beskrivning, som väl överensstämmer med det s.k. Frillesåssnittet.⁸⁾ Den tilltalade tillhörde en miljö, inom vilken användandet av kniv vid slagsmål ej sällan torde förekomma, och härstammade från en plats i närheten av det inledningsvis nämnda Frillesås.

Klas Lithner.

⁷⁾ Se Ernst C:son Bredberg, Testamente från stupstocken (1957), s. 33—34, som är en nyttgåva av Anderssons självbiografi. Om Anderssons ordlista över det svenska zigenarspråket se Allan Etzler, Zigenarna och deras avkomlingar i Sverige (1944) s. 200—205.

⁸⁾ Dom av Göteborgs rådhusrätt, avd. 5A, den 20 februari 1954 i mål mot I.S.V.L. m. fl.